



شیخ فضل الله نوری و مکتب تاریخ نگاری مشروطه

| علی ابوالحسنی (مُنْدِر) |

| چاپ پنجم |

| تاریخ قاجار |

مشروطیت یکی از حوادث بزرگ تاریخ ماست که، به لحاظ تأثیر عمیق و ماندگار آن در سیاست و فرهنگ این سرزمین، نقطه عطفی در تاریخ کشورمان به شمار می‌رود و درست از همین رو، پیوسته حجم عظیمی از پژوهشها و تحقیقات تاریخی را به خود اختصاص داده است. گذشت زمان، نه تنها از اهمیت بحث در باره این رویداد مهم تاریخی نکاسته، بلکه بر آن افزوده است، و امروزه بسیاری از صاحب نظران، بررسی مشروطیت و کاوش در باره ریشه‌ها و پیامدهای آن را، برای آشنایی نسل حاضر با پیشینه فرهنگ و سیاست کشور خویش، و عبرت‌گیری از آن در جهت بهبود وضعیت کنونی خود، امری حیاتی می‌شمرند.^(۱)

بررسی مشروطیت، بدون پرداختن به مواضع فکری و سیاسی حاج شیخ فضل‌الله نوری ممکن نیست. شیخ، در مراحل گوناگون تاریخ مشروطیت دخیل و مؤثر بوده و اگر مشروطیت را، در تاریخ کشورمان، بستر بروز نخستین نزاع جدی و اصولی میان «دین» و «مدرنیزم» به‌شمار آوریم، شیخ در آن هنگامه، پرچمدار دفاع از دین محسوب می‌شده و هزینه‌سنگینی نیز بابت این امر پرداخت کرده است.

سوکمندانه باید گفت که تاریخ مشروطیت، غالباً نه از منظری «بی‌طرفانه» و «واقع‌بینانه»، بلکه «یکسویه» و «جهت‌دار» نوشته شده و به ویژه کسانی که سنگ بنای «نگارش» این بخش از تاریخ ایران را نهاده‌اند، بیش و پیش از آنکه در صدد کشف و شناسایی حقایق باشند، ملوک‌سازي چهره «جناح مغلوب» و توجیه اعمال «جناح غالب» در آن دوران عبرت‌زای تاریخی را مد نظر داشته‌اند. و پرپیدا است که این امر، بدون «تحریف» یا «کتمان» واقعیات، شدنی نبوده است. آگاهی از این امر به آنان که در پی درک حقیقتند (و حقیقت رانیز بیش از افلاطون دوست دارند) هشدار

۱. چالش سنت و تجدّد / اسلام و غرب؛ عملکرد مطبوعات، احزاب و گروهها؛ تبعات سوء اختلافات و دسته‌بندیهای «بحران ساز» سیاسی و اجتماعی؛ نقش سنن و شعائر مذهبی در پیشبرد قیام‌رهای بخش ملی، مناسبات دین و دولت / علما و سلطنت؛ نقش مرموز انجمنهای ماسونی؛ پیامدهای استمداد از بیگانه سلطه‌جوی برای انجام اصلاحات داخلی، و مسائلی از این دست، از موضوعات مهم و قابل توجهی است که می‌توان مواد لازم برای بحث و تحقیق برآمون آنها را، از سفره تاریخ مشروطیت برگرفت.

می‌دهد که در بررسی حوادث مشروطیت از نقد اظهارات مورخان غافل نبوده و در داوریه‌های خویش حتی‌الامکان به اسناد دست‌اول تاریخی رجوع کنند. آنچه در باب تحریف و کتمان حقایق گفتیم، بیش از همه درباره شیخ فضل‌الله نوری، این شخصیت تأثیرگذار تاریخی، مصداق دارد. چندانکه با بررسی «نقادانه» اظهارات غالب مورخین مشروطه درباره وی می‌توان دامنه وسیع «تحریف حقیقت» را در تواریخ مشروطیت دریافت و از آشنایی با این فاجعه چراغی برای «بازنگری و بازنگاری» مشروطیت برافروخت و به «واقعیات» این دوران سرنوشت‌ساز نزدیک و نزدیکتر شد...

بازنگری در تاریخ معاصر - به ویژه عصر مشروطیت - نیاز «حیاتی و فوری» نسل امروز است که مؤلف محترم این اثر، در همین زمینه، طی نزدیک به ۳۰ سال تحقیق و بررسی درباره ۱۴ قرن تاریخ ایران اسلامی، سلسله مباحث تاریخی و تحلیلی زیر را پیرامون «مشروطیت و حاج شیخ فضل‌الله نوری» به رشته نگارش درآورده است: ۱. آخرین آواز قوا!؛ بازکاوی شخصیت و عملکرد شیخ فضل‌الله نوری براساس «آخرین برگ» زندگی او، و «فرجام» مشروطه ۲. شیخ فضل‌الله نوری، و مکتب تاریخ‌نگاری مشروطه ۳. اندیشه سبز، زندگی سرخ؛ زمان و زندگی شیخ فضل‌الله نوری ۴. خانه، بردمانه آتشفشان!؛ شهادتنامه شیخ فضل‌الله نوری. ۵. دیده بان، بیدار!؛ دیدگاهها و مواضع سیاسی و فرهنگی شیخ فضل‌الله نوری ۶. راز پنهان!؛ شیخ فضل‌الله نوری را، چرا و چه کسانی کشتند؟ ۷. کارنامه شیخ فضل‌الله نوری؛ پرسشها و پاسخها ۸. کالبدشکافی چند شایعه در باره شیخ فضل‌الله نوری... ۹. خاطرات و اظهارات آیت‌الله حاج شیخ حسین لنگرانی در باره مشروطیت و شیخ فضل‌الله نوری.

دقت حاضر، دومین حلقه از سلسله آثار فوق است که ضمن تبیین روش درست تحقیق و پژوهش تاریخ، به بررسی انتقادی از میراث مکتب تاریخ‌نگاری مشروطه می‌پردازد و تکمیل مباحث آن را باید در کتاب «کالبدشکافی چند شایعه...» از همین سلسله آثار جستجو کرد که به نقد شایعات مربوط به شیخ فضل‌الله اختصاص دارد. امید است که سلسله آثار فوق، به ویژه دفتر حاضر، در ارتقای سطح آگاهیهای نسل جوان کشورمان مفید و مؤثر افتد. ان‌شاء‌الله تعالی.

فهرست

- سخن ناشر..... ۵
- بخش اول: تاریخ مشروطیت؛ آن گونه که «هست»، آن گونه که «باید باشد» (هشت گفتار در باب روش پژوهش و تحقیق تاریخ)..... ۱۱
۱. اسلام، دین حق و آیین حقیقت پرستی ۱۳
۲. شناخت واقعیات تاریخی؛ کاری سخت، اما ممکن ۱۷
۳. کشف حقایق تاریخی؛ شرایط و الزامات ۲۱
۴. نقد و پالایش نظریات تاریخی؛ ضرورتی مستمر و جاویدان ۲۷
۵. مورخ، در بیان نظریات خود، باید صادق و صریح باشد ۳۰
۶. لزوم آشنایی با باورها و سنتهای ملی - دینی جامعه مورد پژوهش ۳۳
۷. نکات و شرایط لازم در بررسی دقیق و جامع تاریخ مشروطیت ۳۸
۸. تاریخ مشروطه؛ درسهای ارزنده برای امروز و فردای ایران ۳۹
- بخش دوم: تواریخ مشروطه، نیازمند نقد و پالایش ۴۳
- * نمونه‌هایی از اشتباهات فراوان مورخان مشروطه ۴۵
۱. خلط اشخاص و رویدادها با یکدیگر ۴۵
- ۱-۱. خلط اشخاص با یکدیگر ۴۵
- ۲-۱. خلط حوادث و رویدادها با یکدیگر ۴۷

- ۵۰ ۲. تسامح و اشتباه در گزارش حوادث.....
- ۵۰ ۲-۱. نمونه اول: ایران بین دو انقلاب، نوشته دکتر آبراهامیان.....
- ۵۳ ۲-۲. نمونه دوم: کتاب نارنجی، تعلیقات احمد بشیری.....
- ۵۷ ۲-۳. نمونه سوم: انقلاب مشروطه ایران، نوشته زانت آقاری.....
- ۸۵ ۲-۴. نمونه چهارم: انقلاب ایران در دو حرکت، نوشته مهندس بازگان.....
- ۸۷ * عمق تحریف در تواریخ مشروطه.....
- ۸۹ * حملات مورخان مشروطه به یکدیگر.....
- ۸۹ ۱. انتقاد مورخان از کلیت تواریخ مشروطه.....
- ۹۲ ۲. حمله مورخان مشروطه به یکدیگر.....
- ۹۷ * انگیزه‌های نفسانی در بدگویی مورخان مشروطه از یکدیگر.....
- ۱۰۱ بخش سوم: مکتب تاریخ‌نگاری مشروطیت؛ کاستیها و آفات.....
- ۱۰۳ ضرورت نقد و پالایش تاریخ مشروطیت.....
- ۱۰۷ جانبداری یا ضدیت مورخان با رجال صاحب‌نقش در مشروطه.....
- ۱۱۳ توطئه‌پنداری افراطی در تحلیل رویدادها و عملکردها.....
- ۱۱۵ نمونه اول: خاطرات حاج سیاح.....
- ۱۲۰ نمونه دوم: خاطرات شیخ ابراهیم زنجانی.....
- ۱۲۲ * در تواریخ مشروطه، همه متهم‌اند!.....
- ۱۲۲ ۱. اتهام به علما.....
- ۱۲۲ ۱-۱. اتهام به عالمان مشروعه خواه (شیخ نوری و...).....
- ۱۳۱ ۱-۲. اتهام به عالمان مشروطه خواه (آخوند خراسانی و...).....
- ۱۳۴ ۲. اتهام به رجال هوادار مشروطه (اما منتقد به تندروها).....
- ۱۳۸ ۳. اتهام به مجلس شورای صدر مشروطه.....
- ۱۴۴ * کانونهای نشر تهمت در عصر مشروطه.....
- ۱۴۵ * یک نکته جالب!.....
- ۱۴۸ هتاکي به مخالفان و منتقدان.....
- ۱۵۶ * تواریخ مشروطه؛ تداوم بخش راه‌شبنامه‌های کذایی!.....

۱۵۶ ۱. هتاکي به علما
	بزرگنمايي درباره اشخاص، جناحها و جريانها و فروکاستن از نقش و مقام ديگر اشخاص و جناحها و جريانها
۱۶۶ رونويسي از دست يکديگر و عدم نقادی مسموعات و منقولات
۱۷۰ * نمونه اول: مهدي ملکزاده در «تاريخ انقلاب مشروطيت ايران»
۱۷۱ * نمونه دوم: عبدالهادي حائري در «شيع و مشروطيت ايران...»
۱۷۲ الف) حاج شيخ محمدباقر نجفي اصفهاني:
۱۷۶ ب) آقاجنفي:
۱۷۹ * نمونه سوم: تکثيراتهامي «عجيب و باورناپذير» در تواريخ مشروطه
۱۹۲ عدم توازن در ارائه اخبار، و جريان يکسويه اطلاعات
۱۹۹ * نمونه اول:
۱۹۹ * نمونه دوم:
۲۰۱ * نمونه سوم:
۲۰۲ تقسيم بندي کليشه‌اي افراد و گروهها به مشروطه خواه و مستبد
۲۰۴ * کليشه‌هامي شکنند!
۲۰۷ تسامح و اشتباه در به کارگيري الفاظ و تعابير
۲۱۶ نمونه اول
۲۱۶ * نمونه‌هاي ديگر
۲۲۴ طلسم تحريف در تاريخ مشروطه تدريجاً مي شکنند!
۲۲۶ بخش چهارم: عناد با فرهنگ، ستيز با تاريخ! (نقدی بر دیدگاههای تاریخی سيد احمد کسروی).
۲۳۱ * مدخل
۲۳۲ * احمد کسروی در چند سطر
۲۳۵ * دشمني کسروی با دين و علما
۲۳۶ * حمايت کسروی از ديکتاتور پهلوي
۲۳۷ * بدگويي از شهيد مدرس، به نفع سرپاس مختاري!
۲۴۰

- ۲۵۰ * حمایت محمدرضا پهلوی از سرپاس مختاری
- ۲۵۲ * جنایات و مظالم سرپاس مختاری
- ۲۵۴ * تباتی کسروی با شاه و مختاری
- ۲۵۵ * راز همسویی کسروی بارضاخان
- ۲۵۷ * نگارش تاریخ مشروطه؛ فرصتی برای ستیز با اسلام و روحانیت
- ۲۶۰ * برجسب ناآگاهی برپیشانی تمامی عالمان مبارز!
- ۲۶۲ * تعریف از میرزا ملکم خان
- ۲۶۶ * عضویت در فراماسونری
- ۲۷۵ * راز مخالفت کسروی با علما
- ۲۷۹ * نکته بودار و سؤال انگیز
- ۲۸۲ * آیا آثار تاریخی کسروی، از تعصبات ضد مذهبی خالی است؟! ...
- ۲۸۶ * تناقض در داوری
- ۲۹۰ * کسروی، مخالفان را کتک می زند!
- ۲۹۶ * سخن آخر
- ضمیمه شماره یک، مربوط به ص ۲۴۸-۲۴۹ مروری بر زندگی و مجاهدات
- ۲۹۷ آیت الله حاجی میرزا جواد آقامجهد تبریزی
- ۳۱۱ کتابنامه
- ۳۱۱ الف) جراید و نشریات ادواری
- ۳۱۲ ب) کتب و مقالات
- ۳۲۹ اعلام